

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**КРИВОРІЗЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ**

**«ПРАВОВА НАУКА І
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ, ПОРОДЖЕНИХ
РОСІЙСЬКОЮ ВОЄННОЮ АГРЕСІЄЮ: ТЕОРІЯ,
ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

**МАТЕРІАЛИ
ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

19 травня 2023 року

м. Кропивницький – м. Кривий Ріг

Редакційна колегія:

голова редакційної колегії – завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3, к.ю.н., доцент, підполковник поліції Іванов І.І.
заступник голови редакційної колегії – начальник відділу організації наукової роботи, д.ю.н., доцент Буга Г.С.

члени редакційної колегії:

професор кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 КННІ ДонДУВС д.ю.н., професор Зозуля Є.В.

професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3 д.ю.н., професор Стецюк Б.Р.

доцент кафедри кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 КННІ ДонДУВС к. пед. н. Зінченко В.М

Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький – м. Кривий Ріг, 19 травня 2023 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 436 с.

Збірник містить тези доповідей учасників III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку», яка відбулася 19 травня 2023 року на базі Донецького державного університету внутрішніх справ.

Збірник розраховано для наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, наукових установ, здобувачів вищої освіти та практичних працівників, а також тих, хто цікавиться проблемами сучасного державотворення та правотворення в умовах воєнної агресії РФ проти України.

Матеріали доповідей подаються в авторській редакції.

УДК 342: 001(477) (043.2)

ТЕМПОРАЛЬНІ МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ТА ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ	
МАКОВІЙ Віктор – Одеський державний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент	81
ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ, ЯК ОЗНАКА КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ	
ПОЛЕГЕНЬКА Олена – прокурорка Офісу Генерального прокурора, кандидатка юридичних наук	85
ВІЙНА, СВОБОДА І ТЮРЕМНА РЕФОРМА: ДОСВІД КНЯЗІВСТВА ВАРШАВСЬКОГО (1807–1812)	
СОКАЛЬСЬКА Олена – стипендистка Німецького історичного інституту у Варшаві, кандидатка юридичних наук, доцентка	89
ФІЛОСОФІЯ ЯК ФОРМА СУСПІЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У СУЧАСНОМУ ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ	
ЦИМБАЛ Тетяна – Криворізький національний університет, професорка кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти, докторка філософських наук, професорка	92
ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ХОРВАТСЬКОГО ДОСВІДУ	
ШОПНА Ірина – Львівський державний університет внутрішніх справ, професорка кафедри адміністративно-правових дисциплін, докторка юридичних наук, професорка	96
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
ЯМКОВИЙ Владислав – Державний університету економіки і технологій, доцент кафедри правового регулювання економіки, кандидат юридичних наук, доцент	100
СЕКЦІЯ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ І ПРАВА	106
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИПИНЕННЯ СЛУЖБОВО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПРАЦІВНИКІВ МЛІЩІ УСРР У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.	
ВАСИЛЬЄВ Станіслав – Комунальний заклад «Харківська Гуманітарно-Педагогічна Академія» Харківської обласної ради, доцент кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент	106

законодавства, передусім, - активізації ролі юрисдикційних органів в ініціюванні та організації доступу як жертв правопорушення, так і правопорушників, до медіації.

Література

1. Відновне право – суду [інтерв'ю Р. Ковалю]. *Судовий вісник*. 2020. № 8-9 (172-173). URL: <https://pravo.ua/articles/vidnovne-pravo-sudu/> (доступ 18.04.2023)
2. Крестовська Н.М., Щамбура Д.В. Регулювання медіації: перетин офіційного та неофіційного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 352-356. URL: doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/88
3. Хавронюк М.І. Заходи кримінально-правового впливу: які вони бувають? (частина 1). *Юридичний вісник України*. 2013. № 21 (934) 25-31 трав. С. 6-7.
4. Postępowanie mediacyjne w sprawach karnych. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/postepowanie-mediacyjne-w-sprawach-karnych>

МАКОВІЙ Віктор

Одеський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕМПОРАЛЬНІ МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ТА ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ

Наявні в Україні події, пов'язані з введенням воєнного стану, віднайшли відтворення у всіх соціально-політичних, економічних, правових та інших процесах суспільного буття. Воєнний стан як особливий режим у контексті положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає поряд з наділенням відповідних органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування повноваженнями, необхідними для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності також і тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Фактично мова йде про певні обмеження, які реалізуються в межах приписів як приватного, так і публічного права. У наведеному механізмі правового регулювання

відповідних суспільних відносин віднаходиться також і місце правовому часу як комплексній соціально-правовій категорії.

Водночас, у цивільному праві наявне коло наукових обґрунтувань правової природи темпоральних величин, що відображено у їх розгляді як: 1) підстави виникнення, припинення, відповідної трансформації цивільних правовідносин; 2) складової змісту цивільних правовідносин у площині його реалізації; 3) критерію правомірності поведінки учасників цивільних правовідносин. Наведене надає можливість досліджувати правовий час у площині динаміки здійснення суб'єктивного цивільного права та виконання суб'єктивного цивільного обов'язку від моменту його виникнення до припинення, що опосередковується й фізичною сутністю цієї категорії.

Сутність обмеження суб'єктивного цивільного права у науці досить прискіпливо досліджена. Зміст ст. 13 ЦК надає визначення меж здійснення цивільного права, які визначені договором або актами цивільного законодавства. Є.О. Мічурін у власній дефініції обмеження цивільного права визначає як елемент механізму правового регулювання, спрямований на охорону прав суспільства, інших уповноважених осіб, здатний за допомогою специфічних законодавчих заборон, обов'язків чи дозволів впливати на звуження змісту суб'єктивного цивільного права та ускладнення його здійснення [1, с. 130]. У авторській інтерпретації обмеження цивільного права у порівнянні з обтяженням полягає у звуженні меж здійснення відповідного суб'єктивного права уповноваженої особи, яке не пов'язано з виникненням будь-яких додаткових прав у інших осіб, визначене нормативним приписом, договором або рішенням суду. При цьому, якщо в якості таких меж розглядати часові величини, які безпосередньо обмежують здійснення цивільних прав, а відповідно і кореспондуючих їм цивільних обов'язків, то маємо розуміння сутності правового часу саме у наведеному контексті [2, с. 151].

Разом з тим, цікавим та витребуваним є дослідження сутності правового часу у змісті механізму правового регулювання цивільних правовідносин, пов'язаних з визнанням фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Актуальність такого опрацювання обумовлюється наявними умовами ведення збройного конфлікту, в межах якого за екстраординарних обставин формується склад юридичних фактів, що спричиняє настання певних юридичних наслідків. Дійсно, інститут визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою має на меті захистити інтереси такої особи та інших осіб, які пов'язані з нею немайновими та майновими відносинами, як наслідок, правами та обов'язками соціальної, сімейної, економічної тощо природи.

Неодноразово як судовою практикою, так і науковцями акцентувалася увага на природі визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою, де обидва поняття розуміються через припущення (презумпцію) у першому випадку з приводу факту наявності особи в живих, а щодо другого – з приводу смерті особи [3, с. 136].

Застосування подібних презумпцій можливе лише за рішення суду на підставі відповідних юридичних фактів, серед яких визначальне місце займає час. Ініціювати застосування судом однієї із наведених презумпцій може будь-яка заінтересована особа, оскільки згідно ст. 306 Цивільного процесуального кодексу України має бути заявником витлумачено у її змісті таку заінтересованість, тобто мету для застосування наведеної презумпції. Тому зміст цивільних правовідносин щодо визнання особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою опосередковується залученням правового часу в якості складової механізму їх правового регулювання.

Дослідження юридичного складу, що виявляється підставою до визнання особи безвісно відсутньою, свідчить про включення до нього строку в один рік, протягом якого мають бути наявними суміжні юридичні факти: 1) відсутність такої особи за місцем проживання; 2) відсутність відомостей про місце її перебування за місцем її постійного проживання. З урахуванням виключних обставин, пов'язаних з дією режиму воєнного стану та відповідними життєвими обставинами, у яких виникають реалізуються та припиняються цивільні правовідносини, виникла потреба надання додаткових механізмів захисту інтересів як осіб, які потрапляють в обставини, за яких виникають гіпотетичні можливості для визнання безвісно відсутніми, а також осіб, які з ними пов'язані відповідними цивільним правовідносинами. Тому заходи щодо захисту прав та інтересів як немайнової, так і майнової природи мають вживатись оперативно, як-то опіка щодо майна, забезпечення утримання осіб, яких за законом зобов'язані утримувати особи, які зі спливом зазначеного строку можуть бути визнані безвісно відсутніми.

Тому на врахування таких екстраординарних обставин спрямований інститут безвісти зниклих осіб за особливих обставин, який був унормований в межах Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» та відповідних змін до положень Цивільного кодексу України, зокрема ст. 44.

В останньому законі чітко унормовано поняття особи, яка зникла безвісти за особливих обставин, тобто такої, яка зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру. За наявності вказаних обставин правовим часом, який впливає на визначення правового статусу особи, яка зникла безвісти

за особливих обставин, є вже не строк, протягом якого існують ті чи інші обставини, які слугують передумовою до наділення цим статусом особи, а момент подання заявником заяви про факт зникнення особи до органів, уповноважених на облік осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. У відповідності до ст. 44 Цивільного кодексу України саме наділення особи правовим статусом особи, яка зникла безвісти за особливих обставин, створює такі ж правові наслідки для майна цієї особи та її утриманців як і у випадку визнання особи безвісно відсутньою за рішенням суду, при чому без рішення відповідної судової інстанції, але за заявою заінтересованої особи.

В рамках інституту оголошення особи померлою законодавство в юридичному складі, що є підставою до прийняття відповідного рішення судом, розглядає також і строк, який може бути сприйнятим в якості темпоральних меж здійснення уповноваженою особою дій щодо оголошення особи померлою. При цьому такий правовий час диференційований у площині загального та спеціальних строків. Для умов дії воєнного стану ст. 46 Цивільного кодексу України розмежовано такі види спеціального строку, який застосовується за наведених обставин: 1) в два роки від дня закінчення воєнних дій, якщо мова йде про особу, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом; 2) строк від шести місяців до двох років на розсуд суду з урахуванням конкретних обставин справи.

Наявність екстраординарності у обставинах, які досліджуються судом у справі про оголошення особи померлою, пов'язується з умовами, що свідчать про загибель особи від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, як наслідок, факт надання юридичної презумпції смерті пов'язується вже не з набранням чинності відповідним рішенням суду, а з днем вірогідної смерті цієї особи.

Узагальнення викладеного надає можливість запропонувати зміни до ч. 2 та ч. 3 ст. 46 Цивільного кодексу України, якими привести у відповідність правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, згідно вказаного вище спеціального закону, зокрема замінивши словосполучення «фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом» словосполученням «особа, зникла безвісти за особливих обставин» у відповідних відмінках.

Безумовно, викладені міркування сприяють удосконаленню механізму правового регулювання змісту цивільних правовідносин, пов'язаних з визнанням фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою в умовах дії воєнного стану, з огляду на темпоральні межі здійснення прав й виконання обов'язків їх учасниками,

та створюють передумови для продуктивної нормотворчості у даній сфері.

Література

1. Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (цивільно-правовий аспект): дис. д-р юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ. 2009. 463 с.
2. Маковій В.П. Темпоральні величини у парадигмі модернізації цивільного законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (112). С. 148-153.
3. Мартинюк О.В. Окремі проблеми цивільного законодавства щодо визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою. *Юридичний науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (112). С. 148-153.

ПОЛЕГЕНЬКА Олена

прокурорка Офісу Генерального прокурора,
кандидатка юридичних наук

ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ, ЯК ОЗНАКА КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ

Майже дев'ять років російсько-Української війни, під виглядом «добровільної евакуації» і «турботи про підростаюче покоління» ворог намагається вивезти з тимчасово підконтрольних території в росію якомога більше неповнолітніх громадян України. Цих дітей асимілюють, незаконно усиновлюють та навчають в школах відчужувати свою приналежність до української національної групи.

Згідно даних Офісу Генерального прокурора станом на 08.05.2023, за період повномасштабної війни депортованих неповнолітніх – 19384 особи. За даними ДП «Український національний центр розбудови миру» понад 350 дітей влаштовані в прийомні сім'ї російських громадян. 4396 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залишилися на окупованій території, частину з яких протиправно переміщують до рф. Доля залишених на окупованих територіях та переміщених до рф дітей у більшості випадках, нажаль, є невідомою, а спільними зусиллями правоохоронних органів та органів державної влади вдалося повернути лише 361 українську дитину.

Депортація таких дітей – особливе явище, оскільки відповідно до подій, які відбуваються на території нашої держави, політика вищого керівництва рф, яка полягає у цілеспрямованих діях на знищення народу чи його частини, насильницькій передачі дітей з однієї групи